

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 9.

У Новом Саду, 15. маја 1908.

Год. I.

САДРЖАЈ: Млађој браћи учитељима! — Примери за проучавање ђака, од др. П. Радосављевића. — Вокална музика од Л. Терзиног. — Наше учитељске школе. — Педагошки преглед: Турска. — Учитељство: Тражбине срп. нар. учитеља у Босни и Херцеговини. — Србија: Револуција против свештеничког утицаја у школи. — Срески учитељски зборови: Седница вршачког ереског збора. — Извештај о школама у епарх. темишварској. — Белешке. — Књижевни Оглас. Нове књиге. —

Млађој браћи учитељима

— Миладин Туторов, учитељ Сентомаш. —

Искуство тврди, да се будућност једнога народа оснива на његовом културном развиту. Да ли тог напредовања културног видимо код нас, најбоље је сравнити га са развиту других народа. Ако бацимо поглед на друге блиске народе, упашће нам у очи, да се сви, мање или више, мичу, напредују, удружују, а тиме дају доказа, да су дошли до уверења да се само сабраном народном снагом може успешније борити са свима непогодама, које стоје на данашњој опћој културној утакмици. Колико су само Немци, Енглези, па и други, утрошили, па и данас троше умне снаге, па материјалних жртава, на умни и економски развиту свога народа! Но највиднији пример културног напредовања, показују Данци. У Данској постоје читави течајеви, у којима и сами универзитетски професори, у т. з. народним великим школама, поучавају земљораднички staleж, дакле језгро народа, у свим корисним знањима, богатећи га духовним оружјем, а приводећи рационалнијем економском раду.

Тако раде други народи. А шта радимо ми? Ми иако видимо, да смо још далеко од утакмице у културном развиту, тек дајемо гласа од живота, не радимо у оноликој мери, да снагу јачамо, већ стојимо скрштених руку, плачемо за бољим временима, дивимо се туђем напретку и роптамо на несретну народну судбину, која почиње брисати комад по комад срп-

ских светиња, српских обележја. Тај општи нерад, та уславаност наших образованих чланова друштва, дакле интелигенције — могла се до сад и опростати. Не може се додуше рећи, да није баш ништа урађено. Рађено је, па ради се и данас, али је слика тога рада нејасна, у којој се виде само недовршени почетци. И данас се још покушава, да се разноврсним племенитим установама утре пут културној тачци народног нам напретка. Једна од тих су и јавна популарна предавања, која се приређују само у два три места (Сомбор, Нови Сад и т. д.) а учесници су рада неколико људи, чији рад не може имати опште стварне вредности, јер немају добро смишљена, утврђена плана, који треба да створе, укалупе, стручни људи. Него се ради онако на дохват.

Па као што је покушано са популарним предавањима, тако је остало у зачетку и са народним књижницама, моралним курсовима, којима је зачетак Срем. Карловци, а на којима су расправљана поглавито питања религиозно-моралне садржине. Почело се и ту нешто радити.

Нема сумње, да учитељство, како својим радом у школи, тако и ван ње, игра врло важну улогу у културном развиту једнога народа. Може се рећи, у колико се оно заузима за народни напредак у толико више скаче морална и духовна снага тога народа; у толико се видније

опажа, да ли се народни слој богати духовним и моралним капиталом, а тиме се ма приближно даје одредити, колико ће културног интереса донети будућност његова. Ако ставимо питање на наше учитељство, за које је везана тако велика морална вредност, да ли је оно бацало у довољној мери моралног семења на просветно поље народа; колико је оно у опће показало интереса за регулисањем моралних и духовних страна, на економских прилика до данашњих дана — одговор ће бити нејасан, нетачан. Пробијаће из њега жалосна, истина, да је мало просуто духовне пшенице, мало је имало наше старије учитељство, млађих радних снага, замена, које је прихватило њихову искуством стечену васпитну директиву за наставни рад. Па од оних, који ово примише, те стадоше у службу народног напретка, баш својом великом вољом, својим истинским радом што створише, кварили су они, која су на исто позвани; други пак радили су без заједничког договора, сваки на своју руку, можда и на погрешно створеном програму.

Па када већ видимо, да наступело ново време тражи, да му станемо на бојно просветно поље, са свом духовном снагом, свим особљем, организујмо се, створимо заједницу, те укупном, свесном, заједничком снагом, смишљеним радом, пођимо стазом, која одводи сретнијој будућности. Старије учитељство, пуно искуства, зрелих, напреднијих мисли, нека изда поклич, који не сме наћ одзива само у једном месту, једном учитељском лицу — нека спреми програм за опћи рад, дакле само да држи крман тога рада, а млађе учитељство, пуно воље, са свом физичком и умном снагом, биће заступљено радом на просветном пољу. Ако будемо истински схватили озбиљну, силну навалу којој је изрична сврха, да нас силм културне моћи отргне из прадедовског стабла, учитељство треба без обзира на друга просветна лица да огласи рат свеопштем немару, који се зацарио у свом нашем јавном животу; треба да се лати посла, да докаже, е има још правих бораца за народну срећу за народни напредак!

Примери за проучавање ђака.

(Практичне упуте за учитеље).

Dr. phil. Паја Радосављевић, fellow Педагошког Факултета — Њујорк.

В. Педагошка питања.

- 1.) Које су бојазни заједничке у де-чака? у девојчица?
- 2.) Које физичке експресије прате различите бојазни?
- 3.) Како дете учи да се боји невиних ствари? нечудних предмета?
- 4.) У коликој су мери бојазни инстинктивне? наслеђене? резултат васпитања и наставе?
- 5.) Које бојаз и треба сузбијати?
- 6.) Како може настава у земљопису и природним наукама помоћи у сузбијању бојазни из детињства?
- 8.) У колико се учитељ може послужити са децом бојажљивошћу у школској дисциплини?

II Дечје држање према суперстицијама.

Принчеви и принцесе, патуљци и гноми бајка, радници око божићних чудовишта, св. Никола и бадњак, као и створења, која је створила децја уобразиља према узору оног, што дете знаде и прича, све то што живи, као и људи у свакидашњем свету, јавља се у сновима у мраку, у чудноватим сањалачким тренуцима кад се чуле ствари губе из вида, донашајући у живот детета златну сунчану светлост или црне грозне сенке, најрејалније ствари васколиких рејалитета. (Др. Џемс Сели).

а.) Експерименти.

- 1.) Статистичка студија. Реците разреду да напише све суперстиције о којима знају и нек назначи шта свака суперстиција ради.
- 2.) Проучавање партикуларне суперстиције. Нека ђаци опишу суперстицију „налажење коњске поткове“ (или нек опишу, шта мисле или се надају кад виде н. пр. „цигапина“, „попа“, „оцачара“ и т. д.) Кад су ђаци написали ово, онда их запитајте:
 - а.) Верујете ли у то или не?
 - б.) Реците зашто је истинито или не?
 - в.) Од кога сте то научили?
- 3.) Реминисцентна студија. На учитељском састанку или каквом другом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

збору могу учитељи спремити извештај о суперастицијама из своје сопствене младости, с обзиром на

- а.) путовање;
- б.) тражење новца;
- в.) губљење новца;
- г.) болест;
- д.) смрт;
- ђ.) жеље;
- ж.) љубав;
- з.) женидбу, удадбу и т. д.

б.) *Класификације.*

У статистичкој штудији, суперстиције могу се груписати под овим главама:

- 1.) Натприродно: дуси, вештице, виле, гвоздензубе и т. д.
- 2.) Дивинација: претсказивање љубави, женидбе удадбе, путовање, смрт време, несрећу, и т. д.
- 3.) Врачање и чаролије: жеље, изналажење изгубљених и украдених ствари, добри изгледи у будућност, спречавање несретних прилика и т. д.

У штудији о партикуларној суперстицији о срећи кад се нађе коњска поткова, може се сабрано градиво средити према 1.) броју различитог спола и доба, к ји верује да је истина и према броју који не верује у то; 2.) треба означити разлог одговора, т. ј. да ли је а.) веровање у истину — доказана истина, измишљена истина, или се пак она чула од оних, који говоре истину, и б.) да ли су се они, који неверују у то, сами уверили о томе да је неистина; 3.) врело суперстиције — а.) родитељи, б.) учитељи, в.) друга деца и г.) лектира.

в.) *Педагошка питања.*

- 1.) Да ли деца пролазе кроз суперстицијони степен, који је сличан степену, кроз ког је прошла људска раса?
- 2.) Где су они научили своје суперстиције?
- 3.) Какво је њихово држање према њиховим суперстицијама?
- 4.) Како и колико претежу суперстиције у деце?
- 5.) Какву улогу игра школски живот у развијању суперстиција?

6.) Да ли учење митоса тежи да појача суперстицијоне осећаје?

7.) каква је литерарна (књижевна) и артистичка (уметничка) вредност суперстиција у дечјем животу?

8.) Који наставни предмети теже да сруше веру у суперстиције?

9.) Када и како се може деци најбоље притећи у помоћ, да разликују између стварности и уображења?

(Наставиће се.)

О вокалној музици у срп. нар. вероисп. осн. школи.

Педагошка расправа.

За вршачки епархијски учит. збор, који је одржан у В. Гају, нарадио: Лаза Терзин, вршачки учитељ.

Још је добро споменути и то, да је у Угарској био први покојни Натошевић, који је у осн. школе увео светску песму, као обавезан предмет. Благодаревши напредном духу свог неумрлог шк. великана, оновременог главног шк. надзорника покојног Бабе, ту смо ми Срби били те среће, да смо у овоме испредљачили свима осталим основним школама у Угарској —

Ето тиме је, у главном означен и сам историјски развитак вокалне музике у основној школи.

Из свега овог види се то, да су различита мишљења већ, у погледу саме сврхе о увађању певања у осн. школу. Педагози се у овом питању деле у две групе. Једни траже да се у осн. школи предузима и нотно певање, а други су одлучно против тога.

Најновији државни наставни план, који је одобрен од в. уг. мин. бог. и јавне наставе 16. јуна, 1905. презд. бр. 2202. одређује, да се у подручним осн. школама у I. и II. р. уче деца певати по слуху, а од III. р. *допушта се, преиоручује* и упознавање нотних знакова. — Међутим у читавом упутству, као непрекидна нит протече се начело: да се певање по слуху увек ставља испред певања по нотам. У читавом том упутству види се још и извесна

неодлучност. Ма да се увиђа, да је певање на ноте тешка, скоро немогућа ствар за основне школе, опет за то, да би — ваљда — са својим школама одржали утакмицу, наспрам других напредних школа, силом се намеће учење нота у осн. школе, ма да се, од свега тог иште као што се онде вели, тек само — *минимум*. Као што се види с тим минимумом иде се к томе, да то буде тек само фирма за квалификацију модерности наших школа! А читав тај посао, који се у осн. шк. тек једва започео, имао би се доградити у пофторним школама, за тим у омладинским удружењима, а касније пак у цркви и у пев. дружинама. Ето, тако је у мађ. школама. У Немачкој се предузима учење нотног певања још у II., а неки одмах већ у I. р. осн. шк. Методичар Fichtner је за то да се већ у I. р. уче нотни знаци, а Rude је опет за то, да се почне тек од II. р. тако је исто у берлинск. м. в. п. плану од 1902. г. Међутим некоји методичари (Fichtner, Grell, Förster, Grässner) су у опће противни учењу по слуху. — А у Хрватској се нотно певање и не предузима. Нарочито је против тога хрватски педагог Басаричек.

Сад је на реду да се рекне што и за наше прилике. Наша наставна основа не спомиње учење нотног певања, већ само учење по слуху. Ма да је та наставна основа грађена још 1872. г., опет за то потпуно одобравам исту у овом делу, где се говори само о певању по слуху. Одлучно сам против тога, да се у осн. школи уче још и ноте. Да све ово не би изгледало, као пуко извлачење испод нових дужности, сматрам за потребно да изнесем и саме разлоге, који су против певања на ноте у нашим осн. школама.

Одмах на првом месту стављам питање: чему је и потребно, управо, учење нота?!

Наше основне школе, ваљда, у 90% оспособљавају децу ратарског сталежа. Па шта ће нам онда ноте? Па, где је тај народ, који пева на ноте?! Нит га има, нити ће га икада бити! Ето, Талијани важе, као један од најдаровитијих народа у музици, па, ни њихов народ не пева на

ноте. За то, дакле, узалудан посао би био, због таквих фантама, форсирати учење нота у осн. школи. Па онда, основна школа ставила је себи сврху у првом реду то: „да спрема за живот.“ Е, па где би наша деца примењивала оно своје музичко знање, које би стекла у осн. школи? У својим животним пословима за цело не! Можда у певачким дружинама? Та, у певачка друштва не дођу ни 2—3% од наших ђака, па онда и саме певачке дружине у највећем делу певају опет по слуху, а оним нотама тек само варају сами себе. — Види се, дакле, да за наше осн. школе нотно учење нема ни практичне вредности.

А онима, који „швермују“ за тим, да наше осн. школе не заостану иза других осн. школа, имам да кажем ово:

Та није ама баш никаква штета, ако у овоме баш и заостанемо иза Немаца. Најпре треба у другом нечем, што је много важније, да идемо за Немцима, па тек на послетку нек нам је и то, да певамо „на ноте.“ Па онда још и ово: Немци имају у својим осн. школама 8 разреда, а ми највише имамо школа са 4 разреда, а мало са 5, већ школе са 6 разр., могу се на прете избројати. Стога, дакле, није баш ни могуће, у том погледу да идемо за Немцима кад немамо на расположењу ни тољко времена колико га имају Немци. — Немачке школе су много мање оптерећене од наших српских школа. Ми морамо да задовољимо 3 фактора: народ, цркву и државу. За то смо и сувише оптерећени, те нам недостаје времена ни за важније, ствари, него што су — „ноте.“ А, за који дан, па ће нам се одузети још и више времена те ћемо морати врло рационално поступати са својим шк. временом. Специјално наше вероисповедне основне школе, доста су оптерећене цркв. појањем, тако, да већ и то иште доста времена, да се може свршити тражени материјал. Ми у учењу појања морамо провести баш оно време, којим се други „галантирају“ учећи још и певати „на ноте“! Тако, дакле, види се, да наше школе немају ни времена за те ствари. Сад остаје још један и најглавнији разлог, због чега се код нас не може ни мислити

на учење нотних знакова. Ваљан и прави успех, у првом реду, захтева то, да и сам учитељ буде потпуно вешт онемо послу, који посао предузима с децом. Ако тога није, онда сва мука и читав труд иде „у тартан.“ Па, како стојимо ми са својим нотним знањем? Да ли би ми могли радити тај посао, а да не осетимо тежину од непоузданог пробања и нагађања у овом послу? Моје је мишљење: да ми са садашњим својим знањем, не би били кадри с успехом предавати нотну певање у осн. школи, за то: све дотле, док сама учитељска школа не буде оспособљавала учитеље с већом музичком спремом, него што је то до сад било, читава та ствар о учењу нота у осн. шк. остаће тек само на — хартији.

После свега овог, износим своје мишљење, а држим да тако мисле и нн. чланови сл. збора: да је успешно учење нота у нашим основним школама једна потпуно немогућна ствар. За нас важи једино само то, да учимо певање по слуху. Међутим ко хоће, нека употребљује и нотне знаке, али само као очигледно помоћно средство и то онако, као што то препоручује Новак т. ј. нотне знаке, без имена тек само у место трила. Које је скупо време, тај ће се махнути нота, те ће само трилирати, јер за то не треба повлачити 5 нотних повука, као за ноте. А коме је и то много, тај ће све ово заменити тактирањем руком по ваздуху. То је најбрже, а и у томе имаде доста очигледности.

Сад би било на реду да се рекне нешто и о томе, какво градиво да се употреби у настави вокалне музике у осн. школама? — Пре него што бих прешао на то држим за потребно, да се изнесе прво сам циљ вокалне музике у осн. школи, као што то савремена напредна педагогија прецизира.

Као сви остали предмети, исто тако и певање има своју васпитну и практичну вредност.

Васпитна вредност вокалне музике јесте у томе, што песма утиче на све душевне способности човека.

Утиче на срце, пошто песма, потичући од срца иде к срцу. Развија естетично

чувство, у колико складност у певању изазива пријатност, а нехармоничност непријатно утиче на човека. Песмом се развија у човеку и осећај побожности, а тако исто и осећај родољубља. Па, кад се песмом загреје срце, онда то расположење утиче и на саму вољу човечју; нпр. једна патриотска песма, како је кадра да развије храброст у човека? Песмом се развија и слух, па и само памћење, пошто се мелодије морају памтити. На послетку: певање утиче и на само развијање тела, у колико се певањем јачају грло, груди и плућа.

Практична вредност певања пак лежи у овоме: Песмом се спремају деца да буду добри Хришћани, учећи цркв. песму. Учећи их свештеној песми, опет, отвара се деци воља учењу и уживању лепих светских песама, којима ће одагнати од себе сву бригу „у тешким данима животних искушења.“ Тиме ће, уједно, умети у свом животу прибавити што више пријатних часова. У овоме баш и јесте философија живота, да човек уме себи пронаћи начина, да што већма разблажи ону облигатну горчину живота, којом неумитни усуд сваком даном немилосрдно зачињује наше дане овог „лепог“ живота.

Према овакој сврси вокалне музике разгледајмо сад, шта све треба да се предузима из вокалне музике у основној школи?

(Наставиће се.)

Наше учитељске школе*.

Ако би икоја школа могла и требала бити ваљана, добро уређена, то би учитељска школа, где се учи педагогија као наука, морала бити узорна, права педагошка школа. Код нас је баш обратно. Наше учитељске школе не ваљају, па се разуме, да ни учитељи не могу потпуно одговарати свом позиву.

Учитељске школе су нам рђаво организоване. Оне не дају учитељу ни опће ни стручно

*) Овај чланак изишао је у ускршњем броју „Србобрана“ о. г. У њему је изнесена многа горка истина, али има и неправилне оцене. Због недовољног простора у овом броју, осврнућемо се на све то у 10. броју.

образовање какво треба. Не спремају ваљане учитеље ни за овакве народне школе, какве су сада, а камо ли за боље, за даље народно образовање, продужене школе, предавања за народ и т. д. праве народне учитеље.

Наставни планови наших учитељских школа не ваљају. У њима је спојено или боље рећи збубано опће и стручно образовање, па не ваља ни једно ни друго. Ученици су преоптерећени као у ретко којој школи. Учи се велики број наставних предмета, а за поједине предмете одређен је мален број часова, ма да је градиво превелико често пута и без нужде и потребе. У нашим учитељским школама цвета дидактички материјализам: учи се свашта, а да се не зна зашто и без обзира на сврху, на потребе народне школе, живота и културе. Метод појединих предмета је рђав, несавремен, непедогошки што у учитељским школама не би смело бити. Као и у другим средњим школама, а ваљда и више, влада овде формализам, бубање, површноост, некритичност, псеудонаучност и непрактичност. Вреди то и за предмете опћег и стручног учитељског образовања.

Нарочито морам истаћи преоптерећеност ученика у веронауци, прв. словенском језику, цркв. појању и правилу и цркв. дужностима. Та је толика, као да се ученици не спремају за учитеље, него више за неке мале попове и црквене појце (што у осталом и га жалост наши учитељи у многим погледу и јесу). Уз то је дидактички и методски поступак у веронауци нарочито, непедогошки. Нагомиланост непотребног градива, формалност и бубање превазилази ту сваку меру, тако да је то све пре, него религиозно морално образовање ученика и будућих учитеља већином мање деце.

Настава у материнском језику је такође непрактична, сувише граматична, формална и неко литерарно наглавање. У учењу немачког језика не постиже се никаква сврха. У Угарској опет учење мађарског језика заузима на штету осталих предмета и сувише времена, важности и интереса. Историја се учи примитивно, без обзира на културну и социјалну; географија је бубање имена и није ни налик на културну и економску географију нарочито отаџбине и српских земаља. Природне се науке уче само систематски и из књиге, не у природи и биолошким методом, и без обзира на економске нарочито агрикултурне сврхе. Физика исто тако, а

не као наука о раду. Учење математике, рачунице и геометрије је такође сувише формално и без везе са потребама економског народног живота. Врло слабо стоји и са науком о моралним и грађанским дужностима и народно-државном и политичком животу. Цртање пак, гимнастика, музика, привреда, кућарство јесте један обичан швиндл.

Тако стоји ствар са предметима т. зв. опћег образовања, а није боље ни са стручним, педагошким. Педагошки предмети започињу рано док су ученици још зелени, да их могу схватити, а свршују се исто тако. Из учитељске школе изилазе млади незрели учитељи. Уз то се педагошки предмети уче исто тако на памет и без разумевања као и остали. Интерес се не концентрише на њима као што би требало да је у учитељској школи као стручној педагошкој, него се расцепка и на остале предмете, па сви буду безинтересни. Практични рад у нар. школи је исто тако слаб и без дубљег педагошког разумевања. Уз то су и вежбаонице наших учитељских школа примитивне и неуређене.

Резултат свега тога јесте слабо образовање и неспремност наших учитеља, неразумевanje свога посла и несхваћање позива и што је још најгоре неспособност за даље самообразовање. У учитељској школи не научи се ученик самосталном раду, нити се удуби и упусти у икоји предмет — у педагошке најмање — да се може после у њему даље образовати. Исто тако му учитељска школа није развила вољу и интерес за даљим образовањем, он једва чека, да се опрости претераног бубања и безинтересног учења. Не стоји ни мало боље, ни са васпитањем у ужем смислу.

Ко је имао прилике да буде присутан на испитима зрелости у нашим учитељским школама, могао је све то видети: малаксалост ученика под силном набубаном наставном грађом, страх, несамосталност, незрелост, незнање онога, што је учитељу збиља потребно и жељу, да се тога што пре опрости. Уз то су време, средства и прилике за даље образовање наших учитеља малене, па није онда ни чудо, што се они после заусте, не напредују и нису савремени.

У учитељску школу долазе код нас ученици са слабом предспремом. Као што је познато из гимназије долазе већином слаби ученици, који тамо не могу напредовати, па су добри само још за учитељску школу. Уз то су нижи раз-

реди гимназија нарочито рђаво уређени. А нису боље ни грађанске и девојачке школе, одакле долази у учитељску школу највећи део ученика.

Све су то разлози због којих наше учитељске школе не ваљају и не спремају добре учитеље, али је најгори по мом мишљењу тај, што су код нас професори учитељских школа највећим делом неспособни. Већина професора наших учитељских школа нема за тај положај и посао ни формалну ни стварну квалификацију: слабо су образовани и некултурни. Већина су их учитељи нар. школа са положеним испитом за грађанске школе.

Овај пак испит је код нас врло често не-научан и неозбиљан и није довољна квалификација за професора учитељских школа. Полаже се често и највише из штреберства и шпекулације. Уз то не оспособљава учитеља за научни рад нити га учи методу рада. С тога није чудо, што већина професора наших учитељских школа не прате и не могу да прате науку ни стручну, а још мање педагошку. Отуд им је рад у школи слаб, јер немају у себи критике. Није боље ни са онима, који имају академску спрему — ма да је таквих врло мален број: њима не достаје педагошка спрема и познавање потреба народне школе. Ја немам ништа против тога, да учитељи народних школа могу бити и код нас професори учитељских школа, шта више баш сам потпуно за то. Само би морали имати и боље основно образовање у учитељским школама и своје даље образовање и квалификацију за професоре учитељских школа, доказати другим и бољим сведоџбама, него каквим швинд-курзовима и испитима често пута сумњиве вредности.

Плате професора учитељских школа су мале. Број часова и наставних предмета је велики, број пак професора мален, а уз то нису професори стручњаци, него предају свашта. Књижнице наших учитељских школа су сиромашне и мале, кабинети и остале научне збирке исто тако слабе и застареле.

Што је исто тако рђаве, ако не и горе, јесте и то, што се често професори учитељских школа не намештају на тај положај по своме образовању и квалификацији, него по политичком т. зв. уверењу, за којим се често крије лична шпекулација. Има доста професора и управитеља наших учитељских школа, који су добили своја места више због страначких обично автономских услуга, него због своје научне и педагошке спреме.

Рђавом стању наших учитељских школа крив је врло много и неред у нашој автономiji. Наше школске власти исто толико. Оне се слабо разумеју у педагогији и народном образовању, више у нашој автономској и страначкој т. зв. политици. Ниш автономски школски надзор није никакав. Вукићевић је последњих десетак година свога гл. школ. референства начинио дармар у учитељским школама нарочито у онима у Сомбору. Понизио је учитељске школе до школа за црвене појце. Требаће дуго времена и паметна рада, да се оне поправе и подигну.

Каква је учитељска школа, такви су и учитељи, а какви су учитељи, таква и народна школа. Код нас не ваља, ни једно ни друго, ни треће. Многи учитељи су нам подоста необразовани и некултурни. Отуд је у многим погледу и зависност наших учитеља, њихов социјалан положај и материјална наплата. Необразовање чини човека неслободним, зависним. Образовани људи знају шта хоће и шта вреде; они се организују, траже па и нађу начина, да поправе свој положај. Наши су учитељи прилично мирни и покорни. Где су наша учитељска удружења у научне сврхе? Где су нам и какви су педагошки листови? Где учитељске књижнице и средства и начини за даље образовање? Где су наши учитељски зборови? Где је наш научни рад учитељски? Где су професори наших учитељских школа, који би требали, да су први у нашем учитељству? Свакако има ваљаних изузетака, али је у већини случајева тако.

Отуд ни не може учитељ да буде у своме изваншколском раду прави народни учитељ и просветитељ. У многим случајева је он само кортеп, какве странке (често и из шпекулантских разлога); њезине су му новине често једина лектира.

Нисам написао ово што мрзим, не, него баш зато, што осећам љубав према учитељима и знам им ценити вредност и рад и у школи и изван ње. Нарочито рад на ширем народном образовању, који се код нас не да без учитеља управо ни замислити, како је по нашим селима учитељ и свештеник готово једина интелигенција. Али ме је жао, што код нас није боље и што међу нашим учитељима не чујем и не видим овакве назоре и покрете. У осталом свугде у напредном и културном свету признају учитељи сами своје недовољно образовање и траже боље, па чак и на универзитетима. Код нас пак у том

погледу слабо ко миче, ма да је за добру народну школу и за ваљано образовање народно прва погодба педагошки и културно образовани учитељи. Наша нам учитељска школа не даје такве учитеље. Зато је морамо реформисати, поправити.

Ја мислим, да би у ту сврху било потребно, да учитељска школа траје барем пет година годину дана више, него ова садашња. Прве три године да се употребе на т. зв. опће образовање, које би требало да буде дубље, реалније, савременије, практичније, нарочито према потребама народне и продужене школе. Друге две године, да служе поглавито педагошком образовању, последња нарочито практичном раду у вежбаоници у много већој мери, него што је то данас случај. Данашња учитељска школа, која траје четири године нема довољно времена да може као што треба свладати потребну научну грађу за учитељско образовање. Ово вреди нарочито за педагошко образовање, које захтева још и зрелије ученике. Резултат данашње учитељске школе јесте површност, неразумевање, незрелост и нешто, што је још мање него пољубрзовање.

Знам да оваква реформа учитељских школа изгледа код нас за сад готово немогућа, јер није друкчија спољашња организација учитељске школе ни у Аустрији, Угарској и Хрватској (унутрашњи рад мислим, да је тамо ипак бољи због спрежнијих професора). Али треба помислити, да се ми не морамо угледати у свему само на њих. Уз то је наш народ културно заостао, па му треба добрих васпитача и просветитеља, а учитељ је у многим нашим местима готово једини. Држим, да би требало тако удесити и земаљске учитељске школе у Хрватској, јер су и у њима сличне ако не исте прилике и потребе. Са бољим образовањем учитеља подјачиће се и вредност народне школе и народно образовање, али уједно и вредност учитеља и њихов материјални положај, који се свакако мора поправити. Наводим само за пример како је са учитељским образовањем у Саксонској и Пруској. Ту траје учитељска школа шест година, три године препарандија и три педагошки семинар. Међутим сами учитељи захтевају, да се учитељска школа продужи још за годину дана, што им и влада обећава учинити. Други траже, да се учитељи образују на универзитету у чему тешко да ће успети. Свакако траје тамо редовна народна школа осам година.

Дотле пак, док нам не буде могуће провести већу реформу учитељских школа и учитељског образовања, треба ревидирати наставне планове данашњих учитељских школа, одабрати из њих све што је добро и потребно и поунити их савременом научном грађом, а избацити из њих сав непотребан баласт.

Исто тако треба поправити метод њихова рада. Ово је у првом реду дужност професора учитељских школа, јер зависи од њихове вредности и ваљаности. Наше пак школске власти треба да припазе код намештања професора учитељских школа. Исто тако треба побољшати и појачати наш аутономски школеки надзор, нарочито у правцу педагошког упућивања и саветовања.

Треба повећати професорима плате и изједначити их са гимназијским. Учитељске школе треба снабдети са довољним бројем професора, са добрим књижицама и савременим научним средствима. Нарочито треба побољшати метод рада у цртању, музици, гимнастици, ручном раду, кућарству, пољопривреди у школским вртovima, јер је то данас за учитеље народних и продужних школа преко потребно, а у нашим учитељским школама је испод сваке критике. Треба поправити вежбаонице учитељских школа и дати прилике ученицима, да у њима много више раде. Треба се побринути за даље образовање наших учитеља издавањем ваљаног педагошког листа за учитеље, стварањем централне педагошке библиотеке и школског музеја, одржавањем учитељских зборова, приређивањем феријалних курсева, школским анкетама, шаљањем учитеља и професора у напредније и културније земље студија ради и т. д. Свакако је за то потребно и да настане ред у нашој аутономији и да се побринемо за потребна материјална средства. Исто тако да се наше школске власти намештају и бирају, а у своме раду руководе културним погледом на потребе народног образовања и педагошким разбором, а не политичким инатом.

Овим начинима моћи ћемо донекле поправити наше учитељске школе, ма да мислим, да се ваљана реформа учитељских школа не да извести без њихова продужења т. ј. дужег трајања. Ово би нарочито добро дошло учитељским школама у Сомбору, где би ученици у том случају могли лакше свладати и тешкоће у учењу и знању мађарског језика, што се од њих зах-

тева. А и иначе би требало подићи учитељске школе у Сомбору на виши нивѳ, него што је то данас. Борба за наш националан опстанак у Угарској захтева од нас све јаче културне снаге, па и учитељске. Нарочито кад се она ето води по сред наших народних школа. Треба спремити наше учитеље за ту националну и културну борбу и у школи и изван ње. Зато треба поред осталог побољшати и учитељске школе. У Сомбору са двоструком професорском колегијом, са толико српских учитеља и интелигенције и са доста културном околином не би требало, да то буде немогућа ствар.

У Пакрацу, морали би сиромашну и слабију културну околину надокнадити врло добри професори и ваљано уређене учитељске школе. Наше школске власти треба да се за то побрину.

Хоћу још да споменем нешто о срп. женској учитељској школи у Хрватској и Славонији. Као што је познато решио је наш автономски сабор, да се та школа укине. Ја држим да то није требало учинити, па ни за случај, да се место ње отвори друга српска школа. Нама треба женска учитељска школа у Хрватској исто толико, колико и она у Угарској. Њу нам не могу надокнадити загребачке милосрднице и земаљски лицеј. После саборске одлуке и некако против ње покушало се од стране наше школске власти, да се добије дозвола од земаљске владе за коедукацију у учитељској школи у Пакрацу: да се дакле на неки начин спасе и женска учитељска школа. Не знам, како се у томе успело. Држим, ако није друкчије, да би и то било добро, па и за реформу учитељске школе у Пакрацу. Морала би се, а и могла би се у том случају и лакше спровести. У сваком случају треба одржати и женску учитељску школу у Хрватској и Славонији. Разуме се и поправити је, реформисати као и остале. Потребном и ваљаном савременом реформом наших учитељских школа поправићемо и наше учитеље, а тако и народне школе и у многоне народно образовање.

Јена, пред Ускрс 1908.

М. Ј.

Педагошки преглед.

Турска. Све основне школе у Турској деле се на два главна дела: „опште“ (државне) које издржава држава, и „посебне“ (општинске) које издржава општина. За отварање једних и других потребна је дозвола.

Опште основне школе. У свакој махали и селу мора бити основна школа. Где има хришћана и мухамеданаца, ту се отварају школе за обе вероисповести. Трошкове за подизање школских зграда као и за учитељске плате издаје муарифат (просветна управа) т. ј. за државне школе, а за општинске издаје општина. Учитељи се постављају по прописима законским. Васпитање у осн. школи траје четири године. Мушка деца почињу ићи у седмој години па до једанаесте, а женска од шесте до десете. Настава је обавезна. Ако родитељи не шаљу децу у школу, после једне опомене кажњавају се новчано од 5—100 гроша. Овај се новац даје школ. управи. Ако ово не помогне, суд предузме мере и примора родитеље да шаљу децу у школу, Деца телесно или душевно болесна не принуђавају се да иду у школу. О празницима школе не раде.

Програм основних школа. У првом разреду се предају ови предмети: буквар, мала читанка, куран (свето писмо), рачуница, и писање недељно 22 часа. У другом разреду: куран, (веронаука), рачун множење, делење, сабирање и одузимање, и пропис; недељно 22 часа. У III разреду: куран, веронаука, пропов. о постању света, рачуница, граматика, писмено вежбање: куран, историја турска, земљопис, писање (краснопис), недељно 24 часа. У девојачким основним школама исти предмети са женским радом, а у сеоским школама и земљорадња. Мере за оцењивање успеха су ове: (10) и (9) одлично (8) врло добро, (7) скоро врло добро (6) добро (5) скоро добро, (4) слабо, (3), (2), (1) су оцене понављања ако их добије дете из 3 предмета. Сваки изостанак ученика, ако га не оправда, кажњава се. Ако ученик учини 90 изостанака ма из каквих узрока, понавља разред. Ученици који су за похвалу објаве се међу њиховим друговима а и известе се њихови родитељи. Тако се исто поступа и са рђавим ученицима. Почетком јула предавање престаје; ученици се припремају за испит. Шк. управа одреди ревизију која присуствује испитима. По свршетку испита,

истог дана у присуству ђачких родитеља и другог грађанства, изврши се на свечан начин класификација. Онда деца декламују и одлични ученици се награђују. Затим деца ударају руку о руку, музика засвира и деца три пут повичу: „падишахом, чок јаша!“ Велики одмор траје до септембра кад настаје нов рад у школи.

Закон о основним школама. У школама где има више ученика поставља се управитељ. Где има 40 ученика поставља се један учитељ, који ако нема управитеља управља школом. Учитељ треба да је свршио учитељ. школу да има 25 година и да је доброг владања. Дужности су учитеља да васпитава децу у свим педагошким и хигијенским правцима.

Ученици. — Деца треба као што је напоменуто да су навршила 6 година, да су каламљена и да су здрава. Ако се у школи разболи које дете, шаље се кући и родитељи се известе о томе.

Кад куцне звонце за одмор, сви се ученици уреду и под управом редара изађу у школско дворниште.

Редар мора за време занимања пазити на ред ученика. Ученици треба да су на занимању мирни, за излазак јављају се дизањем руке и редар или учитељ одобри излазак. На знак учитељев устају, кад уђе неко старије лице у разред.

Ученици треба да живе међусобно као браћа. Према учитељу и старијем треба да су учтив и да их поштују.

Између часова је одмор за четврт часа. Редар мора бити с децом за време одмора, пазећи да се деца занимају игром.

Свака основ. школа има трпезарију где деца оставе хлеб који су донела. Кад буде време ручку ученици у реду уђу у трпезарију и без ларме ручају. По свршетку ручка, умију руке, узму абдес и иду те клањају.

За недељно учење и владање, ученик се награђује једном хартијом црвене боје (аферин), браво. За једно месечно добро учење, посећивање и владање ученик добива: „таксим“, од вредности четири аферина. За шестомесечно учење и друге уредности добије ученик награду: „имтиас“, то је црвена хартија са насликаним лепим цвећем. За једногодишње добро учење, награда је једна књига која се даје у присуству свих ученика. Затим се истакну у објави сви

добри ученици како би се и други на њих угледали. За тромесечно добро учење ученик добија место у првој клупи или у другој према успеху бољем и најбољем. Ко заслужи место у врху прве клупе, он је редар разредни. Осим четири ширита разредна око руке, редар стави пети, бели те се зна ко је редар. Ширити означају разреде. Куран је највећа награда.

Казне. — 1. Опомена. — 2. Умени укор. — 3. Премешта се у другу клупу нижега ранга. — 4. Затвори се у нарочитој соби где мора научити задатак. 5. Стоји ученик на ногама у месту или ван места. 6. За време одмора не сме изаћи из разреда. 7. За неколико дана се удаљи од школе. 8. Ако има награду одузме му се пред свим ученицима и укори се, па се остави без ручка. 9. Име му се истакне у објави на разредним вратима. 10. Ако се после ових казна не и прави, ученик се истера из школе. Редар се после опомене замењује другим.

Женске основне школе. По школском закону у сваком селу или махали мора бити по једна основ. женска школа. Ако нема зграде, онда се у мушкој школи одреди се једна школа за женску децу. У женским школама предају учитељице, а ако их нема, онда учитељ. Закон је исти у женској као и у мушкој основној школи. Женске које сврше основ. школу примају се без испита у грађанској школи. Настава је у основ. женској и мушкој школи бесплатна. Учитељи не служе у војсци, они имају повишице и право на пензију. У варошима су зграде за школу двоспратне, а по селима и једноспратне, а морају бити на местима која одговарају хигијенским захтевима. Школа мора имати башту, канцеларију, чесму итд. а женске школе и ормане за радове. Трошкове око школе исплаћује муарифат. 1298. год. (по турској) Султан Абдул Хамид Хан II дао је велики приход за школе, те се тиме осигурао учитељски положај, њихове плате и пензије.

„Просвета“

Учитељство.

Босна и Херцеговина Учитељи и учитељице срп. вероисповедних школа у Босни и Херцеговини, траже:

1. Да им се уреди мировинска уредба, која је још од 1905. год. код Просв. Савета.

2. Да се регулишу и узаконе учитељске плате и доплатци, како су то учитељи у својој резолуцији донели.

3. Да се потврди школска уредба која је прошле године поднета Просв. Савету.

Учитељи очекују да ће се у идућој седници Просв. Савета ови предмети узети у претрес.

Ако се где год распише каква утакмица у чекању, свакојако ће учитељи постићи рекорд, јер нико не уме тако дуго и трпељиво, да чека као учитељи.

Србија. Резолуција Косаничког Учит. Друштва.
Поводом тога што је у пројекту закона о преуређењу свештеничког стања у Србији стављено у дужност свештеницима, да присуствују предавањима из науке хришћанске у основним школама, чиме се оне стављају под контролу и туторство свештенства, — Косанично Учитељско Друштво на своме збору држаном 14. априла 1908. год. по довољној дискусији о том питању, донело је ову Резолуцију: 1. Друштво одлучно протестује против завођења ове уредбе, по којој би се учитељство ставило под контролу свештенства, а основне школе дошле под неку врсту црквеног туторства. То би било враћање у средњовековно доба, када је црква господарила над свим и свачим па и над школама. Али таква је уредба апсурдна у XX веку, и зато је дужност свега учитељства да једнодушно устане противу ње.

2. Друштво сматра да су учитељи школовањем довољно оспособљени за правилно предавање свих примета па и науке хришћанске у основној школи, с тога је бесмислена свака контрола над њиховим радом од стране свештеника који немају потребне педагошке спреме.

3. Друштво апелује на Народну Скупштину, да ту одредбу одбаци као застарелу, несавремену и штетну по напредак основне наставе у нас. Исто тако апелује на јавност и на све напредне људе, да подигну свој глас противу увођења ове средњовековне уредбе.

Срески учитељски зборови.

Извештај о раду ср. и еп. учитељског збора вршачке епархије: одржаног у среду 16.29. априла 1908. г. у Панчеву. —

Да бих разјаснио у наслову оно: „ср. и еп.“ споменућу, да смо ми једини вероисп. уч. збор у овој епархији, па за то смо, ето, срески и епархијски учит. збор.

Ма да немамо у Панчеву својих, вероисп. осн. школа, опет за то одржали смо збор и овде јер ту имамо 3 српска вероисп. забавишта. — Било је нешто после 8 ч., кад смо се сви искупили у лепој св. успенској цркви панчевачкој, где је преч. г. *Сава Стојишић* окр. протопресвитер панчевачки уз асистенцију осталог м. свештенства одслужио „призивање св. Духа.“ После смо отишли у т. зв. св. савску дворану, где је збор одржан.

Ту нас је г. *Лука Поповић*, свештеник панчевачки, у име м. шк. одбора панчевачке општине, поздравио. Поздравио нас је, као чуваре највеће светиње српске. Споменуо је тешка времена, у којима се налазимо. Наступила су озбиљна времена, кад глухи треба да прочују, слепи ваља да провиде ону грдну опасност, која се витла над главом српског народа. У том тешком добу много зависи од учитеља, као најглавнијег раденика народног. Какав је њихов рад, таква је судбина народна. За то нам баш и жели успеха у раду, а све на корист и срећу народну. После тога је потпредседник збора *Светозар Брашован*, учитељ вршачки узео реч и поздравио збор својим добро нам позватим лепим, течним, разложним и умним говором.

Присутно: 29 учитеља-ца; одсутно: 8, од којих се 4 извинили.

За оверовљење записника изабрани су: *Васа Лазаревић*, *Живојин Рајковић* и *Меланија Токина*.

Практично је радила перлеска забавиља: *Јулка Ђурилова*. Предавала је врло добро. Показала је, да је одушевљена забавиља која воли свој позив.

Радила је о пролећу, пролетњем познатијем цвећу о најглавнијим бојама, за тим је прешла на разговор о коцки, где је прекинута, због тога, што је време одмакло, па да би било времена и за остале радове.

Затим је читао *Мита Клицин*, учитељ вршачки, своју радњу: О концентрацији наставе у осн. школи. — Само сам могао прибележити по неке, мисли из те радње:

Аристотело је могао рећи за себе да је знао све, што се могло знати у његову добу. После је још *Лајбниц* могао се похвалити тиме. Данас је наука тако огромна, да је људски век и сувише кратак, а да би се све могло научити. Проширењем граница науке, проширен је и обим наставног градива у школама. У свези с напретком повећавали су се и захтеви, који су

стављени школи. Стучњаци су све то посматрали једнострано. Сваки је мислио, да се без његовог предмета не може бити, за то је сваки форсирао своје предмете у осн. школи. Отуд је дошла преоптерећеност наставе. Педагози су подлегали навалама разних стручњака. Ето отуд је поремећена равнотежа у настави, јер се с правом замера школи, да не пружа складно образовање. Е, па како да се поправи ово? Треба пазити на то, шта може дете примити и како је кадро све то сварити? У избору градива треба се обазрети на време и циљ школе. Не само у градиву већ и у деци треба наћи начина за настављање. Треба узети све темељно, стварно у опће све оно, што проширује душевни поглед децји, што развија у њему моћ правилног расуђивања. Требало би узимати све оно, што је у опће популарно. Свему овоме смета то, што школа нема довољно унутарњу ни спољашњу слободу. Све дотле, док нас буду стезале вериге тешког кретања, дотле се никако не могу санирати ове тешкоће.

Требало би градиво смањити и zgodно га одабрати. По сродности требало би довести све у везу једно с другим; то је лек против оптерећености школе. То је т. зв. концентрација наставе, што су препоручивали Коменски, Дистервег и др. Свако знање треба довести у једну средишњу тачку мишљења и схватања. Наставно градиво мора бити у складности, у вези; сви зраци науке стичу се у заједничку тачку, у жижу истине. Број предмета треба смањити. У нижим разредима: добро научити читати и писати, рачун у 4. осн. вида; основи за друге науке предузимањем т. зв. очигледне наставе. Од стварних знања: наука о природи и о народима све то у свези с науком вере. У нашим осн. школама, осим матерњег језика има још 2 а негде и 3 страна језика, а све то је, боже, јако тешко. Ма да предмети техничке струке и не спадају у оне предмете, који се могу узети, кад је реч о концентрацији, опет за то и они се могу увући овамо. Све то може се урадити само онда, ако је учитељ одиста дорастао својој позиви. Ето, тако би се могло помоћи овоме злу наших школа, које су пошле странпутицом научних стручњака. Много се навалило на школу па није ни чудо онда, што тешко, врло тешко одговара и минималним захтевима животних потреба. За то, да би што боље послужиле својој правој задаћи, наставу треба упростити, треба узети оно, што

је потребно и што ће остати трајно. Да би се томе приближили настава мора бити очигледна и мора се узети у обзир то, да се много пазити на међусобну везу самог градива. За тим је *Милена Недељковићева*, учитељица из Вршца прочитала своју писмену практичну радњу за III. р. Пошто у Панчеву нема вероисп. осн. шк. за то се ова радња и није могла радити практично с децом; то је био 108. предмет из читанке: *О вариву*. Радња је израђена врло добро видело се, да је изашла испод руке доброг практичара. На послетку је прочитао *Лаза Терзин*, вршачки учитељ, своју опширну радњу. *Метод читања и писања на основу фономимике*. Читава ова радња износи 14—15 табака рукописа. То је готово упутство за фономимички метод. С обзиром на краткоћу времена, од свега је прочитан тек само онај део, где се говори о испоређењу фономимике с Гразеровим начином. Читаво ово упутство Лаза Терзин ће отштампати у засебну књигу, па ће се тек онда моћи изрећи коначан суд о истој радњи.

После овог била је затворена седница, где се критиковале све радње, данашњег збора.

Све радње су примљене, као добре.

Збор је решио, да управни одбор узме на себе ту бригу, да забавиље овог збора израде један нов нацрт наст. основе за срп. вер. забавишта, па да се све то поднесе најпре овом збору, а за тим Шк. Сав. на одобрење, пошто ова садања наст. основа, по мишљењу овог збора, слабо одговара својој сврси, јер у многим чему премаша снагу и душевне способности мале деце.

Још је овај збор изрекао и ово: начелно слаже се с тим, да се фономимика може завести и у наше школе, јер је фономимика у многим чему врло подесан метод; наиме: живост метода, лакоћа, примамљивост и одмереност према децјем схватању, дају велику важност фономимици. Но, у исто време, виде се још по неке нерашчишћене и неусавршене ствари, за то се и не може збор потпуно ангажовати за фономимику. Кад све то буде јасно и рашчишћено, онда ће се изрећи коначан суд о фономимици.

(Овако непотпун суд могао је доћи само за то, што чланови збора, због краткоће времена, нису могли стећи потпуно јасан појам о фономимици. Кад се с ече јасан појам о свему, онда ће се поћи и даље оним п. тем, којим се пошло; наиме: да се фономимика у својој целисти при-

хвати*)! Фономимичари и с овим могу бити потпуно задовољни. Ни једна нова ствар не осваја од једаред, већ то иде полагано. А фономимика је пошла својој победи доста брзо. — Примедба известиочева.)

Решено је: идући збор да се одржи у половини октобра и то у *Погторњу*. Управном одбору остављено је да утврди дан збора.

Овакав распоред је идућег збора:

Жарко Чилић да изради једну теоријску радњу.

Светислав Петровић; теоријску радњу.

Лазар Ђосић држаће практично предавање из фономимике.

Косара Јовановићева практично ће радити, рачун у једном нижем и вишем разреду.

После свега овог председник је затворио зборску седницу захваљујући се раденицима и слушаоцима овог збора. —

* * *

*) Из овог се види, да је г. извештач присталица фономимике и у одушевљењу за њом, жели да се она прихвати. Ми прво: не желимо да се она прихвати, друго: мислимо да она никако не треба да се прихвати, јер је она један велики васпитни несмисао. То управо и није фономимичан поступак, него само мимичан. Мимичан поступак међутим није стваран за нормално развијену децу. Он је поникао у невољи, да евентуално заспали чулни свет у детета, дакле, у ненормалног детета, јачим зачинима покрене на рад. С тога је често и последица, да код потпуно нормалне деце, овај мимички метод штетно утиче на живчани систем. Већ и овај један факт довољно говори против фономимике. Покрети при томе методу не могу се у неки систем довести, јер су они израз душевног расположења. У сваког је душевни расположеја — и у једним и истим случајевима — друкчији, индивидуалан, посебан. Ако се пође за тим, да се тој индивидуалности даде систем, онда се долази до тога, да се психичка особина сваког појединца дресира у неке извесне границе. То не може бити оправдано ни с природне стране, ни са научне. Исто толика је неправилност и у томе, што у случају таког систематисања тих покрета, не ради сама психа деца по урођености својој, него детету учитељ покажује и пример даје н. пр. како треба да се чуди. Ово је сасвим неправилан правац. Па да нема других важних недостатака у погледу фонетичком, ово би доста било, да фономимици одрече сваку научну вредност, а затим и практичну код деце потпуно нормалне. Велика је, дакле, погрешка, што се фономимика као помоћно средство у настави код абнормалне деце, примењује у настави код сасвим нормалне деце. Чулни свет у једних и других, у великој је мери различан, с тога се не може, једно исто средство помоћу чула употребити код једних и других.

Уредн. „Школ. Гласника.“

Преостаје још, да изнесем и то, од каквог је утецаја био овај збор? Искрено морам рећи: није нас ни најмање задовољио! Прва и најглавнија погрешка је била, што смо и дошли у Панчево, да ту одржимо збор. Место је лепо, црква је лепа, св. савска сала је лепа, па опет за то цео збор није баш ни мало леп. Ово мало учитеља изгубише се у варошкој врџи. Све је прошло тако, да ни најмањег утиска није оставило иза себе као што до сад то беше, по другим местима. Све прође тихо, мирно, неопажено ако не још и суморно. Осим свештенства 3—4 учитеља и 5—6 грађана, никог и не видесмо на збору. Све је то изгледало тужно — право варошки. Стекли смо искуство, да зборове треба држати само по селима. Ту имамо лепшу слику веселог збора, ма и неимали тако лепу дворану. За то: у село на уч. зборове; ту ће они бити оно, што треба да су. Тамо нема журбе, хитње, ни брзања. Онда се све ради, као што ваља и као што би требало да буде.

Држим да смо стекли добро искуство, па ћемо се њиме и користити.

Дај Боже! —

1. маја 1908. год.

Justitia.

Извештај о стању школа у епархији темишварској.

за год. 1904—1905.

(Свршетак.)

Читаоница колико ми је на сумце познато, јер података о томе нема нигде забележених, има у овим местима: Вел. Бечкереку, Вел. Кикинди, Варјашу, Батањи, Срп. Чанаду, Срп. Вел. Св. Миклушу; Карлову, Меленцима, Мокрину, Врањеви.

Певачких друштва има у Вел. Бечкереку, Вел. Кикинди, Темишвару, Срп. Вел. Св. Миклушу, Врањеви, Мокрину, Карлову, Меленцима, Сараволи, Манастиру Св. Ђурђу, Мехали. Можда има још у којем месту но по свом познавању прилика то ми није познато а побележних података ни за то нема.

Женских задруга има у Вел. Бечкереку, Вел. Кикинди, Темишвару, Срп. Вел. Св. Миклушу, Меленцима и Тур. Бечеју, а недавно је основана и у Батањи. Све ове задруге похвалну су ревност развијале око потпомагања сиротиње како школске оделом, тако и одрасле новчаном

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

припомоћу а по некесу задруге давале помоћ и сиротној деци ради даљег им школовања.

Ради економског дизања народног, оснивају се све више српске земљорадничке задруге, које осим економског дела свога програма шире и утврђују у народу паметно газдовање и сваку трезвеност у животу, братство и мирољубивост и нарочито православље.

Земљорадничких задруга има у Вел. Бечереку, у Вел. Кикинди четир и пето удружење на ту врсту за занатлије под именом „Српско занатлијско коло“ — у Кикинди има и српска занатлијска задруга, која сад постоји више на хуманитарској него на економској основи, — затим земљорадничких задруга има у Арад-Гају, Печки, Тољњи, Батањи, Фенлаку, Моноштору, Нађфали, Кетфељу, Оросламошу, Петр. Селу, Мал. Бечереку, Дињашу, Гаду, Рудни, Срп. Св. Мартоњу, Станчеву, Краљевцу, Лукаревцу, Кам. Св. Ђурђу, Мокрину, Башахиду, Меленцима, Куману, Тур. Бечеју, Карлову, Тиса-Хиђошу, Тиса Св. Миклушу, Срп. Елемиру, Срп. Итебеју, Срп. Пардању. Кларији, Срп. Црњи и Кечи

Да је више заузимљивости, ових удружења било би у сваком месту. Но и кад се оснују оваке задруге, није доста, да у њима буде десетак и нешто више чланова, него би требало да је претежан број свију честитих пунолетних људи у свакоме месту у њима. Пријатељи народни нека пораде, да се увећава и број задруга и у свима број задругара.

Бројно напредовање и у опће здравствено стање у нашем народу данас најслабије стоји од свију огранака опћег стања његова. Осим сушице, о којој је било напред речи, има се истаћи нарочито то, да нам у врло великом броју умиру деца испод 2 године и то не да, да се поред сарамерно повољног броја рађања већма подигне и перцент бројног напредовања. Ицијене, игијене!

У моралном погледу велики недостатци су многи случајеви дивљег брака. Уз то алкохолизам, којег има такође много, спада у ред наших највећих народних слабости. И ова поља вапију за помоћ.

Народни језик угрожен је од романштинe још увек у овим истим местима као што је споменуто у извештају за 1903/4. шк. годину. И школа, и други фактори чине што је могуће, да се у овом погледу стање поправи. Наравно

да су малени и слабачки часови и дневи, да оживе оно што се годинама — столећима успављивало. Али где има рада, ипак ће бити и успеха.

На основу овог извештаја слободан сам поднети ове предлоге делом своје, делом предлоге среских учит. зборовна на усвојење:

1.) Будући да има више школских одбора који нису уредно држали седница, то се позивају сви такви одбори, да ову дужност уредније врше, јер ће се иначе противу њих поступати.

2.) Умољава се представком високосл. Шк. Савет, да изда вис. наредбу, да се дневница за српске учит. зборовне осим путног трошка има рачунати најмање са 6 круна и путна дневница посебно, јер је са 3 круне у данашње скупо време немогуће на крај изаћи.

3.) Да високосл. Школски Савет изволи арондирати области среских учит. зборовна не по протопрезвитератима него по бољој подели, јер док на пр. у кикиндском срезу има (са местима, која ће се у брзо крејирати) 90 учитеља и учитељица, докле у сва три остала среза има свега тек 120. По кад што кикиндски срески збор не може с публиком да стане у омање локале, а други зборови јапе празнином чланова.

4.) да се известе подручни м. школски одбори, да ће председник њихов или цео одбор, како је где ко крив, новчано бити оглобљени ако не буду на време издали дневницу и путни трошак учитељству за среске учит. зборовне. У првом реду чине се за то одговорнима председници црквене опћине и школских одбора.

5.) Позивају се учит. зборови у Башахиду, Ђали, Срп. Итебеју, Срп. Елемиру, Куману, Срп. Крстуру, Карлову и Тиса Хиђошу, да редовно држе своје седнице најмање по једну месечно. Позива се епарх. школ. референт и изасланици крајем школске године, да о томе води надзор.

6.) Да се посебан кукуружњи одмор не доушта тамо, где се школе не почињу већ 1. септембра.

7.) Да учитељство све учини, да се родитељима омили просвета и да се шири међу њима просветна свест, те ће и децу радије и уредније шиљати у школу. Даље, да вредно раде на томе, да се поправља стање народно у просветном, економском, моралном и здравственом погледу и да сви они, који у овом правцу раде, на среским зборовима износе тај свој рад и

стечено искуство, те да се и други тиме користе а и подстичу. И о најмањем ситном раду треба подносити извештаје, јер на овом важном пољу, а у доста запуштеном народу ништа није ситно и незначајно. Јавна предавања оснивање земљорадничких и других задруга, оснивање читаоница, певачких друштава, приређивање течајева за неписмене, упућивање деце на занате и трговину и још много других начина, на ето народу обилате помоћи.

8.) Да се опћинама стави у дужност, да у предрачуне редовно уврћују и издатке за школ. књижице, јер без ових установа школе апсолутно не могу бити оно што треба да су: — помагачи свестраног напредовања народног. Администр. одбор умолити, да не одобри ни један такав предрачун, у којем нема сума и за те две установе.

9.) Обзиром на то, што је похађање пофторних школа у целој епархији са врло малим изузетком крајње неуредно и обзирном на то, да се без пофторних школа не може ни замислити право напредовање просвете међу омладином народном, позвати све м. школске одборе да најстрожије настоје, да се похађање пофторних школа поправи. И епарх. школском референту обратити пажњу, да овај огранак народне наставе нарочитој пажњи и контроли подвргне.

10.) Да се умоли високославни Школски Савет, да било директном молбом било пак путем св. Архиепископског Синода умоли све управе српских манастира, да сваке године о летњем одмору приме по могућству што више бледуњава наше деце на бављење најмње од 4 недеље дана, где ће уз уредну храну и свеж ваздух стећи више крви, свежине и здравља, те лакше одољевати свима болестима а нарочито неће подлећи сушици. Најмање око 400 српске деце могло би се сместити за време од два месеца дана у све наше манастире и то да долазе у два маха јула и августа. Колико би благослова летело светим задужбинама нашим и вреним служитељима њиховим и од забринутих родитоља због здравља па и живота деце им а и од сваког правога пријатеља народног! И колико би се пута више поправљало здравствено стање међу омладином него макар уз тисуће гигијенских поука и без оваке помоћи.

11.) У два манастира да се подигну леčiliшта за оне, који имају склоност к јектици,

али је болест још у таком стању, да се уз негу и пажњу могу спасти. Та лечилишта да буду јефтина а за сиротињу сасвим бесплатна. Колико би се корисних чланова спасло народу и овим начином!

БЕЛЕШКЕ.

Наше школске прилике и словенска штампа. У 8. свесци (за мај) „Pädagogickih Rozhledy“ које излазе у Прагу изашао је чланак „Srbske školstvi v Uhrách.“ У чланку се верно цртају наше автономне школске прилике и износи стање школско које не може да се унапреди због утицаја политичких и страначких прилика. На жалост, чињенице које су у том чланку изнешене, истините су.

Наш учитељски економски напредак и штампа. Рад нашег учитељства на економском пољу, који се груписао у последње време око новчаног друштва „Натошевић“ и књижаре и штампарије „Натошевић“, поздравила је лепо сва школска и учитељска штампа у Србији, Босни и Херцеговини, Хрватској и Далмацији. На најсимпатичније пишу о томе чешки листови: Pedagogicke Rozhledy, „Komensky“, „Učitelске Noviny“ и „Česki Učitel.“ Људи, пуни смисла за овакав наш рад, одушевљавају се за њега и топло га препоручују пажњи своје читалачке публике, док у нас има наших дневних листова, који нису честито ни споменули тај учитељски рад и ако тај рад није од вредности само по учитељство него и по општи наш народни напредак. Свето учитељство треба да забележи бар ради поуке млађим својим нараштајима.

Издатци на школе у Србији. За год. 1908. предвиђено је на школе 3.590.644 дин. На универзитет око 1/2 мил. дин., на средње школе око 2 мил., на школе и просвету у опште око 7 1/4 мил. дин.

Учитељска свечаност. Учитељи чланови бугарског учит. савеза, прослављају сваке године 25. март као дан оснивања савеза, па су тај дан свечано прославили и ове године.

Посмртна благајница немачких учитеља у Берлину имала је крајем 1907. год. 1,897.250 м. Цела главница за обезбеђење износила је на 32.201 полицу, 23,515.000. М. Исплаћено је у смртним случајевима 150 425 М. Сво имање из-

носи 5,182.635 М. Чист добитак био је 313.863 М. дивиденда је установљена на 24%.

Школе у Португалској. До половине 19. века били су писмени људи реткост у Португалској. Од то доба школство се боље развило, али још није унапређено како треба, 20.8% становништва зна читати и писати. Баца похађају школу од 6-12 године, али се у томе не поступа строго по закону. Мушких неписмених има 73.6%, женских 88.4%, у сиромашнијим крајевима и 90%. За учитеље има само четири учитељске школе у Лисабону и Опорту, а за свештенике има 18 семинара.

Учитељске плате у Баварској. Влада у Баварској поднела је предлог о новом уређењу учит. плата. По томе би основна плата била 1440 К са 8 доплатака по 180 К, и два по 120 К. По томе би до 34 године службе достигла висину од 3600 К осим тога стан или 240 К Оцепљење црквене службе од школске још не решава коначно, али препоручује. Почетна плата учитељицама је по томе предлогу 1200 К, осим тога 1200 К у доплатама. Са станарином заједно достигла би висину од 2520 К.

Буђење смисла за природу помажу америчке жене у омладини тиме што сваког пролећа бесплатно р-здају деци кесице са семењем разног цвећа. Женски клуб у Канзас-Цити-ју разда годишње око 60.000 таквих кесица деци у месту и околини. За најбоље однеговано цвеће дају деци награде.

Из „Школ. Гласника“ одштампан је у засебну књижицу чланак „Тежње за преображајем Школе“ и може се добити у уредништву по 30 пот. комад. Код наруџбина од 10 комада стаје 20 пот. једна књига.

Кратке белешке. У Шпањолској се ради на реформи школа. За ову год. одређено је у прорачуну за школе 51.606.776 К, а године 1907. било је за три милијина К мање. — Ове године навршује се 250 година, од како је оловка у употреби. — Школски прорачун за варош Берлин износио је у год. 1907. близо 19 милијуна Марака. Пруски министар просвете издао је наредбу, да се у свима школама у Елзасу и Лотарингији уведе као наставни језик немачки, место досадашњег француског. — У Шведској, Норвешкој и Данској има 800.000 организованих чланова који не пију алкохолна пића. — У Моравској има 38 учитеља који служе преко 40 година и још неће да иду у мировину. — Ва-

рош Штокхолм даје учитељима стипендије за научно путовање по 650, 450, 400 и 300 К да путују по Шведској или у стране земље ради проучавања појединих наставних струка. — Вароши Манхајм, Хајделберг и Пфорцхајм укинуле су годишње испите. Место тога заведено је у Манхајму изложба деџих радова, у Хајделбергу завршна свечаност, у Пфорцхајму гимнастички прикази. —

Књижевни оглас.

Поштованим претлатницима на књигу „Нај знаменитије животиње“ јављамо, да је издање латиницом доштампано. Садржај је исти (Обрађено 137 животиња) само је наслов промијенут у „Домаће и некоје стране животиње.“ Књига је већа него што смо је огласили (17 $\frac{1}{2}$ у мјесто 15 штампаних табака) зато јој је и цијена већа : 2.50 К.

Уједно јављамо да отварамо претплату још до краја школске године, те сваки, који пошаље 2.20 К, као што је у позиву на претплату оглашено добиће књигу у крстоплету. Књига ће се отпремити истог дана, кад стигне наруџбина. **Ко поручи пет комада добиће шести комад на дар.**

Издање ћирилицом биће готово концем овога мјесеца о. г.

У Сарајеву.

Ђорђе М. Раца и Адам Пејић.

Нове књиге.

Есперанто међународни језик. Упутство за изучавање према чешком учбенику Т. Чејка и Крумпхолца, израдио Јов. П. Јовановић. Крагујевац, 1908. 50 пара.

Pädag. Monographien, herausgegeben von Dr. E. Meumann I. Band. Das Behalten und Vergessen bei Kindern und Erwachsenen nach experimentellen Untersuchungen, von Dr. Paul R. Radossawljewitsch. Verlag Otto Nemnich. Leipzig. 19. 7. Preis 5 Mk.

Гласник српског друштва за дечју психологију. Свеска 3. Уредник С. М. Јеврић. Београд. Изашио у двомесечним свескама. Цена 2 дин. годишње.

„Komenského“, nejstaršího a nejlacinějšího pedagogického týdeníku, vyšlo právě 30. číslo XXXVI. ročníku s obsahem. — **Dr. J. V. Novák:** O jednotnosti metody u Jana A. Komenského — **Robert Žejglic:** Návrh na změnu některých předpisů nynější normální osnovy učebné pro obecné školi. — **Ant. Kátký:** O kresbě hmyzu. — **Klára Kohoutová:** Přehled školství ve spojených Státech Severoamerických. — **Literatura.** Různé zprávy. Zdravotnictví. Učebné pomůcky. — „Komenský“ vychází každý čtvrtěk nákladem Družstva knihtiskárny v Zábřehu na severní Moravě za roční předplatné pouze 7 K. —